

Autocratisch maar toch weggestemd

Rosanne Hertzberger

Bij Orbán's vertrek is het een goed idee om zijn werkwijze nog eens te bestuderen. Hoe breek je in het volle daglicht in de 21ste eeuw een rechtsstaat af? Hoe maak je van een overheidsapparaat een machtsmachine en van Hongarije een verrijkmachine?

Hoe pak je de rechterlijke macht aan bijvoorbeeld? Die moet jouw misdrijven negeren en die van de oppositie juist streng bestraffen. Orbán kon dankzij zijn twee derde meerderheid de grondwet wijzigen. Daarmee kon het constitutioneel hof worden uitgebreid zodat Fidesz vier rechters kon aanwijzen. De pensioenleeftijd voor rechters werd verlaagd zodat een stevig aantal kon worden vervangen. Een nieuw nationaal bureau voor de rechtspraak was voortaan verantwoordelijk voor het benoemen en ontslaan van rechters onder leiding van een Fidesz-loyalist.

Maar er was meer nodig dan alleen het hervormen van de rechterlijke macht, het overheidsapparaat en de grondwet. Alles in het land moest helpen om Orbán aan de macht te houden en zijn vrienden te verrijken, van tekstboekenschrijvers tot pensioenfondsen. Dat leren we van Hongarije: er zijn heel veel mensen die een rol spelen of kunnen spelen in het behoud van een vrije samenleving zonder dat ze het zich misschien zelf realiseren. Het zijn wetenschappers, dichters, dokters, journalisten, cabaretiers, influencers, onderwijzers, accountants, dominees, zakenmannen, verslaggevers en uitgevers. Elke sector kan worden gepolitiseerd en als instrument voor machtsbehoud en zelfverrijking worden gebruikt.

Maar er gebeurde iets vreemds deze week. Ook al had Orbán 16 jaar lang elk aspect van Hongarije hervormd, en was tijdens deze verkiezingscampagne elke billboard en ongeveer alle zendtijd voor Fidesz, toch waren Hongaren tijdens deze verkiezingen vrij en veilig genoeg om hem met overweldigende cijfers weg te stemmen. Hij annuleerde de verkiezingen niet, stelde ze niet uit, riep geen noodtoestand uit. Er volgde geen Hongaarse capitoolbestorming. Het leger pleegde geen staatsgreep. Hij accepteerde zijn verlies.

Ik geef toe dat ik lang heb gedacht dat onze democratische rechtsstaten zwakker zouden zijn dan dat, gemakkelijker te onttakelen. Ik dacht dat de systemen die we optuigen om macht te spreiden, ook volledig afhankelijk zouden zijn van machthebbers die het belang ervan in zien. En dat als er iemand zou aantreden die wél alle macht in het land naar zich toe wil trekken, die dan alles in een mum van tijd zou kunnen afschaffen, inclusief de verkiezingen.

Ik denk dat meer mensen die overtuiging hebben in Nederland en dat de Tweede Wereldoorlog daar een centrale rol in speelt. Want toen ging het zo. Vanaf dag één van de oorlog controleerde de bezetter de media. En 10 mei 1940, de dag van de inval, was de laatste dag dat de Tweede Kamer vergaderde. In 1941 waren alle politieke partijen verboden op de NSB na. Zo eenvoudig was het.

Het is uiteraard niet te vergelijken, dat is het nooit. Toch denk ik dat het zinvol is om je in deze tijden bewust te zijn van het historisch kader waar je mee bent grootgebracht, welke zaken je voorstelbaar acht. Ik betrap mezelf nog steeds dat ik de dingen bezie op schaal Auschwitz. Het is een beperkt kader dat ik heb geïnternaliseerd, terwijl ik heus ook over vele andere geschiedenissen heb geleerd.

Maar het is een andere tijd en de aanvallen op de vrijheid verlopen anders dan voorheen. Autocraten worden wel degelijk weggestemd door de systemen die democraten ooit optuigden. Wat er in Hongarije gebeurde, gebeurde eerder in Polen. In Roemenië werd de uitslag ongeldig verklaard, omdat er Russische inmenging was. In de Verenigde Staten deed Trump een gewelddadige poging de verkiezingsuitslag aan te vechten maar kon uiteindelijk niet anders dan uit het Witte Huis vertrekken.

En nu leunt Trump met zijn volle gewicht op de instituties, het systeem piept en kraakt. De televisienetwerken kijken angstig naar het Trumpiaanse mediatoezicht en censureren op voorhand hun cabaretiers en talkshow-hosts. De wetenschappers hebben hun taal al gezuiverd van woorden die Trump niet bevallen. De rechtsstaat is in hoog tempo aan het afbrokkelen.

Maar wat er deze week in Hongarije gebeurde is hoopvol: het laat zien dat deze generatie autocratische leiders heel ver kan gaan in de afbraak van hun rechtsstaat maar vooralsnog niet onder verkiezingen uitkomt.